

VAKFIN YAŞATILMASINDA MÂLÎ KAYNAK VE ÖNEMİ

Yrd.Doç.Dr. Osman CİLÂCI

Lügatte vakıf, "Durdurma, alıkoyma, duruş, durma, kıymıldanmama, ayırma, bağlama, bir malı veya mülkü satılmamak kaydıyla bir hayır işine bağışlama, bırakma" manalarına gelir. Çoğulu "Evkaf"tır. Sadaka da aynı anlamda kullanılır. Terim olarak vakıf, "Menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı Allah'ın mülkü hükmünde kabul ederek temlik (mülk olarak verme) ve temellük (mülk edinme)'ten ebediyen alıkoymak"tır.

Kamu hizmeti, sosyal hizmet ve dini hizmet gibi başlıca üç alanda toplanabilen, Allah'ın kullarının intifaini (faydalanmasını) gaye edinen ve medenî bir müessese olan vakfın temelinde, karşılıklı yardımlaşmanın da ötesinde başkalarına yardım etme duygusu yatmaktadır. Esasen insanlığın hilkatinde var olan yardımlaşma hissi İslâmın en ana umdelerinden biridir. İslâmî gaye için kurulan fakirlere yönelik vakıfların İslâmiyetle başladığı bilinmektedir. Müslümanlar gerek Kur'an-ı Kerim, gerek hadis-i şeriflerde bu konuda büyük teşvik görmüşler, yapacakları her hayır karşılığında mükâfatlarla müjdelenmişlerdir. Her ne kadar vakfetmeği ve vakıf tesisini doğrudan bu özel terimiyle emreden bir Kur'an hükmü yoksa da, O'nun genel esprisi, vakfın teşviki ve meşruiyetini âmir bulunmaktadır. Nitekim, "Siz sevdiğiniz şeylerden harcaıncaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infak ederseniz şüphesiz Allah onu bilicidir" (Âl-i İmran, 92) ve "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, kendiniz için önceden ne hayır yolarsanız Allah katında onu bulacaksınız. Şüphesiz Allah ne yaparsanız kemaliyle görücüdür" (el-Bakara, 110) ayetleriyle (Ayrıca bkz. el-Bakara, 155; el-A'raf, 28), "İnsan öldüğünde üç şey müstesna (devamlı sadaka, faydalı ilim, ana-babasını hayırla anan iyi evlad) amel defteri kapanır" (Müslim, Vasiyyet, 14; Ebû Dâvud, Vesâyâ, 14; Tirmizi, Ahkâm, 36) hadis-i şerifi ilk anda hatıra gelen Kitap ve Sünnet'deki vakfın temel kaynaklarıdır. Hadis-i şerifte geçen "Devamlı Sadaka" terimi ile "vakıf"ın kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi, bunun her zaman vakfın özelliklerinin taşımayabileceğini söyleyenler de olmuştur.

Kur'an ve Sünnet'in teşviki ile İslâmın daha ilk yıllarından itibaren Müslümanlar, bir bakıma "Sadaka-i Cârîye" de diyebileceğimiz vakıf müessesesine sıcak bakmışlar, bu yolda olanca gayretlerini sarfetmişlerdir. Çünkü her Müslümanın öldükten sonra hayırla anılmak en büyük arzusudur.

Tarihi araştırmalar Türklerin (Uygurlar) İslâmiyetten önce vakıflar kurduklarını, İslâmiyeti kabulden sonra ise Türk-İslam sentezi bütünlüğü içinde bu müesseseyi en yüce noktasına ulaştırdıklarını göstermektedir.

İslâm nazarında vakıf sadece insanlara özgü değildir. O, canlı olmak hasebiyle çoğu kere hayvanları da kapsamıştır.

İslâmiyetten önce de hayır maksadıyla eserler vücuda getirildiği, Hz. İbrahim'in bazı vakıflar kurduğu (Halilü'r-rahmân Evkâfı), Roma ve Bizans'ta da vakıflar olduğu bilinmektedir. İslamda bir müessese olarak ilk vakfın M. 706'da Emevi halifesi Velid b. Abdülmelik (670-715) tarafından kurulduğu bazı kaynaklarca belirtilmektedir.

Hz. Peygamber insanları hayır yapmağa teşvik ederken kendisi hiçbir zaman bunun dışında kalmamış, Medine'deki para getiren yedi parça mülkünü ve Fedek bahçesini bir bakıma vakfederek, faydalanmaları için oralarda oturan fakirlere bırakmıştır. Sahabe, Tabiin ve onlardan sonra gelen nesiller de, artan bir şekilde bu hayırlı yolu imkanları nisbetinde izlemişlerdir. Hz. Peygamber'den sonra ilk vakıf yapan Hz. Ömer olmuştur. O'nu Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd b. Sâbit ve Hz. Ayşe takibetmiştir. Hz. Peygamber'in miras bırakmadığı ve kızlarının da gelir getiren mülkü bulunmadığı için onların vakıf yapmadıkları bilinmektedir.

İslâm açısından vakfın şümül ve mahiyeti kadar O'nun hükmî bir şahsiyet oluşu da önemlidir. Bu bakımdan İslâmî manada vakfı sadece cami, mescid, çeşme, sebil vb. sınırlı tutmak yanlıştır. Çünkü vakfa mevzu teşkil eden ve ammeye hizmeti ön planda tutan okul, yol, köprü, dâru'l- eytâm, hastahane, dâru'l-aceze, revir, kütüphane, öğrenci yurtları vb. kurum ve kuruluşlar da işleyişleri ve misyonları itibarıyla birer vakıftır.

Vakıf usulünün Hicri II. yüzyılda başladığı nakledilmekle beraber, Emeviler ve Abbasiler'de hızlı bir gelişme gösteren vakıfların hukuki bir düzenlemeye kavuşması ise Abbasiler döneminde olmuştur. Bugün dünyanın birçok müslüman ülkesinde kuruluşu yüzlerce yıl öncesine uzanan vakıf kurumları vardır. Türkiye de bu konuda oldukça zengin bir mazi ve hazineye sahip bulunmaktadır. Selçuklu İmparatorluğu'nun kuruluşu ile vakıfların önem kazandığı, Osmanlı devrinde ise muhteşem bir hal aldığı müşahade edilmektedir.

Ülkemizde tesis edilen vakıflarda Hanefi fıkhı esas alınmış, tatbikatı sağlamlaştırmak için de metinlere "vakfettim", "vakıftır", "sebilidir" vb. ibareler konulmuştur. İşte bundan dolayıdır ki, İslâm hukuk literatürüne, Aile Vakfı, Akar, Dâru'l-aceze, Defterhâne, Diyâni Vakıf, Evkâf-ı Hümâyun, Guzât Vakfı, Haremeyn Vakfı, Mütevelli vb. terimler sırf vakıf ahkâmını tanzim etmek ve bu müesseseyi sağlam bir şekilde işleterek nesilden nesile aktarmak gayesiyle ihdas edilmiştir.

Bir kere daha vurgulamalıyız ki, hukuki, sosyal ve özel bir müessese olan vakıflar, milletimizin yardımsever oluşundan kaynaklanarak kendi öz varlıklarını halkın hizmetine sunmak gibi yüce bir duygunun müşahhas örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müslüman Türk kadınının, cemiyet hayatının ihtiyacı olan hayır kurumlarını tesis ettikleri bilinmektedir. Bunlardan insanımıza yüzyıllardır hizmet verenlerinden günümüze ulaşanları aynı işlevlerini hala sürdürmektedirler.

Ülkemizde ve İslâm dünyasında meydana getirilen vakıfların hukuki açıdan sağlam dînî temeller üzerine oturtulması, Ebu Hanife'nin (80-150/699-767) değerli talebesi büyük hukukçu İmam Ebu Yusuf'a nasip olmuştur.

Temelindeki dînî inanç ve düşüncenin sağlam yapısından kuvvet alan vakıflar, gerek idarî, gerek siyasî istikrarsızlık dönemlerinde bile her tür polemik ve çekişmelerin dışında kalarak, toplumun sosyal, kültürel ve dini ihtiyaçlarına cevap vermeğe devam etmişlerdir. Bu, vakıflarımız adına şükranla kaydedilmeğe değer bir noktadır. Bunda müslüman halkımızın, menkul ve gayri menkul kültür eserlerini koruma konusundaki titizliğinin de büyük rolü vardır. Sırf Allah rızasını kazanmak için insanlığa hizmet gayesiyle vücuda getirilen vakıflar, her çeşit tahribata rağmen asırlarca ayakta kalabilmişse bunda, Müslüman Türk milletinin korumacılıktaki hassasiyetinin rolü inkâr edilemez.

Dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de, vakfın kuruluşu, kontrolü ve ondan fayadalanmanın, birbirinden ayrılması mümkün olmayan üç ana unsuru teşkil ettiğiidir. Bunlar da ferağat, fedakârlık ve başkalarına yardım gibi yüce duygulardan kuvvet almaktadır. Vakfın temel esprisi de zaten budur. Günümüz Türkiye'sindeki vakıfların bu anlayışla organizesi de büyük ölçüde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne düşmektedir.

Arşivlerimizde tespit edilebilen en eski vakfiyenin Aralık 1048 tarihini taşımasından yola çıkarak 1983'ten bu yana her yıl Aralık ayının ilk haftasını "Vakıflar Haftası" olarak kabul eden ve ülke genelinde programlar düzenleyen Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu çabası, hem genel vakıf kavramının anlaşılmasında, hem de ecdad yadigarı eserlerin gelecek nesillere tanıtılmasında büyük bir hizmet ifa etmektedir.

Bilinen bir gerçektir ki, İslâm âleminde vakıflar hemen her devirde daha çok dini mahiyette ele alınmıştır. Burada güdülen gaye, her şeyden önce vakfın devamlılığını sağlamaktır. Çünkü vakıf müesseseleri geçici olduğu gibi, mütevelliler, hatta hükümetler de geçicidir. Vakıflar çok eskiden beri mütevellî heyetlerince idare edilmekle beraber, Osmanlı İmparatorluğu'nun son asrında, gerek vakıf müesseselerinin hızla artması, gerek çalışma ve hizmet sahalarının çeşitlenerek çoğalması, onların tek merkezden idare ve murakabesini bir zaruret haline getirmişti. İşte bu ve diğer bazı sebeplerden dolayı 1829'da vakıfların sevk ve idaresi bir Nezaret (Bakanlık)'in uhdesine verilmiştir. Günümüzde bu görevi 1924'ten bu yana Vakıflar Genel Müdürlüğü üstlenmiş bulunmaktadır.

Gelişen dünya ve ülke şartları muvacehesinde bugün ülkemizde Silahlı Kuvvetler Vakfı, Üniversiteler Vakfı, Milli Eğitim Bakanlığı Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı, Koç Eğitim Vakfı, İslâm Araştırmaları Vakfı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, İktisadi Kalkınma Vakfı, Petrol Vakfı, İlmî Araştırmalar Vakfı, Türk Anadolu Vakfı vb. müesseseler, devletin yetişemediği veya yeterince mâli kaynak ayıramadığı alanlarda sosyal, kültürel ve dini hizmetler vermektedir.

Genel olarak kişinin şahsi servetinin bir kısmını, cemiyetin hayır ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak ve Allah rızasını kazanmak niyetiyle ebediyen tahsis etmesi anlamına gelen vakıf, kalıcı ve üretici olması, karşılıksız hizmet esasına dayanması, ahlâk ve adaba aykırı bulunmaması vb. özellikleriyle de ayrı bir önem arz etmektedir. Sayılan bu şartların tahakkuku ile vakıf, servetin devamlı olarak hizmete dönüşmesi, kamulaştırılması, bir mana kazanması, özel mülkiyetin sevimli hale getirilmesi, toprağın vatan yapılması vb. hususları sağlamak suretiyle bir bütünlük arz etmektedir.

Her çeşit mülkten vakıf yapmak mümkün olmakla beraber, ülkemizde bina, arazi ve emsali mali kaynaklar daha çok vakfa mevzu teşkil etmiştir. Vakfa ait her tür müessesenin devamlı ve istikrarlı bir şekilde işleyebilmesi için muntazam ve sürekli mali kaynaklara ihtiyaç bulunduğu bir gerçektir. Bunu sağlamak için hemen her vakıf kurucusu veya kurucuları, umumî masrafların karşılanması, vakfın yaşaması, o müessesede çalışanların ücretlerinin verilebilmesi için, mali kaynağı teşkil etmek üzere menkul ve gayr-i menkul mallarını vakfetmişlerdir. Bu bakımdan başlıbaşına muazzam bir kuruluş olan vakıf müessesinin asırlar boyunca yaşayabilmesini sağlamak için kalıcı tedbirler almak, bakıma muhtaç olanların ihtiyaçlarını gidermek vb. bir takım düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Çiftlik, han, hamam, ev, tarla, su kanalı vb. gayr-i menkullerin, vakfın masraflarını karşılamak için vakıflara bağışlanması, müslüman Türklerde güzel bir gelenek olarak hala devam etmektedir. Hatta o kadar ki, başlangıçta vakıfların hiçbir kişi veya kuruluşa muhtaç olmaksızın hayatiyetini sürdürebilmesi için ihtiyaçlarından fazla mâlî kaynak oluşturan gelir kaynaklarının o vakfa bağışlandığı çok görülmüştür.

Tarih boyunca yurdumuzda tesis edilen vakıflar kültür birikiminin yaygınlık kazanmasında, millî servetin parçalanmasının önlenmesinde, âtil kapasitenin yatırımlara dönüşmesinde, çeşitli kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde, bunlardan da önemlisi, gelir dağılımının dengelenmesinde vb. çok büyük rol oynamıştır.

Bazı ileri Batı ülkelerinde de "vâkıf"ın koyduğu şartlara uygun olarak vakıflar kurularak işletildiği bilinen bir husustur.

Hemen bütün ülkelerde olduğu gibi ülkemizde vakıf eserler üzerinde gerçekleştirilen restorasyonlar öncelikle mevcut eserlerin muhafazasını hedef almış bulunmaktadır. Fakat vakıf âbidelerin yaşayabilmesi her şeyden önce kullanılabilir oluşunun devamlılığı ile yakından ilgilidir. Vakıf âbideler bir milletin medeniyet, kültür ve insana verdiği değerini müşahhas bir ifadesidir. Tarihi değer taşıyan vakıf kültür eserlerinin, zaman, iklim, ihmal, aşınma, kullanılış vb. ileri gelen tahribat sonucu girilecek restorasyon çalışmalarında, estetik ve yapının genel konumuna zarar vermeksizin modern malzeme (betonarme) kullanılmasına sıcak bakmak gerekmektedir. Ancak girilecek restorasyon çalışmalarında âbide ile birlikte çevre karakterinin korunarak, tarihi kriter, sanat ve mimari bütünlüğüne zarar verilmemesi, yerine göre onu ayakta tutabilecek tam veya kısmî tamamlamanın uygulanabilmesi de birer şart olarak görülmektedir.

Hal böyle olmakla beraber, kullanılmayan, geçmiş medeniyetlere (antik devre) ait her çeşit yapı üzerinde tamamlayıcı çalışma yapmaktan kaçınmak ne kadar önemli ise, günümüze intikal etmiş yaşama şansı bulunan eserlerin orjinal gayeleri dışında kullanılması da o derece önem arz etmektedir. Vakıflar, aslî görevlerine ters düşmeyecek teşekküllere verilerek yaşamasının sağlanması ise en önemli âmillerden biridir. Çünkü vakıf her şeyden önce amme hizmeti için tesis olunmuş bir kurumdur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Âbide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı'nın görevi, eski eser vakıf âbidelerini, inşa edildikleri devrin özelliklerine zarar vermeksizin gerekli restorasyonla hayatiyetlerini sağlamaktır. Vakıfların işleyişini idare ve kontrol ederek onun gayesi dışında kullanılmasını önlemek, harap olan veya olmaya yüz tutan vakıf eserlerini tamir, ihya ve yenilerini ilâve etmek vb. de yine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün başlıca görevleri arasında bulunmaktadır.

Vakıfların yaşatılmasında mâlî kaynak açısından, asırlar boyu bir çare olarak uygulanmış bulunan "Avâız Vakıfları" da önem arz etmektedir. Arızanın çoğulu olan "Avâız", hastalık, ölüm, yangın, sel, fakirlik vb. arzu edilmeyen, beklenmedik hal ve durumlarda, orada yaşayanların her tür ihtiyaçlarının, iş, güç ve kazançtan âciz kalanların bakım, geçim ve tedavilerinin sağlanması, kuyu, çeşme, su yollarının tamiri vb. giderilmesi için kurulmuş vakıflara denir.

Bazı araştırmacılar Avâız Vakıfları'nın kaynağını Hz. Peygamber'e kadar götürmüşlerdir. Nitekim Hz. Peygamber'in H.32 yılında yedi hurma bahçesini "*Havadis-i Dehre*" yani İslâm'ı savunmak için ortaya çıkacak âni ihtiyaçların giderilmesine tahsis ettiği bilinmektedir. Şu noktayı da özellikle belirtmeliyiz ki, Avâız Vakıfları'ndan yararlanmak için mutlaka müslüman olmak gerekmez; bu vakıflardan gayr-i müslimler de faydalanabilmektedir.

Avâız Vakıfları'nın önemli bir bölümünü ve vakıfların mâlî kaynakları arasında küçümsenemeyecek bir yekunu da vakıf paralar oluşturur. Bu vakıf paraları "*Avâız Akçesi Sandığı*"nda toplanmakta ve idaresi oradan yapılmaktadır. Vakıf sisteminin iyi anlaşılmasında "*akar*" denilen mâlî kaynakların iyi bilinmesi gerekmektedir. İki kısma ayrılan ve ikincisine "*aynıyla intifa olunmayan*" denilen vakıflar, "aynıyla intifa olunan" birinci kısmın devamlı ve muntazam bir şekilde faaliyet göstermesini temin eden vakıflardır. Mâlî kaynakları bina, arazi, nakit para vb. olan bu vakıflara Osmanlılarda "*Aslı Vakf*" adı verilmektedir.

Tesis olunan her tür vakfın tamir, gelirlerinin toplanması, mâlî kaynaklarının ekonomik şartlar da gözönünde tutularak sarfedilmesini sağlamak için görev yapanları belli bir ücretle mükâfatlandırmak normal bir uygulama olarak telâkki edilmektedir. Vakıf terminolojisinde "*Vazife-i tevliyet*" denilen ve mütevellilerine ödenen bu ücret, tesis olunan vakfın daha rantabl işletilmesini sağlamak gayesine matuftur.

Çok hassas ve nazik bir konu olan her tür menkul veya gayr-i menkul malların istibdali yani değiştirilmesi, vakıfta en çok dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Çünkü hassasiyet gösterilmediği takdirde, mevcut

vakıf mallarının azalması hatta zamanla yokolup gitmesi söz konusu olabilir. Bu bakımdan özellikle ülkemizdeki vakıflar hakkında bu yolda girişilecek her teşebbüs halkımızca daima dikkatle izlenmiştir.

Vakıflarla ilgili davaların özel ihtisas mahkemelerinde görülmesi, onların hukukunun korunması açısından önem arzettiği için Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kuruluş yıllarından itibaren sadece vakıflara bakan mahkemeler kurulmuştur. Zamanla kaldırılan bu mahkemelere, vakfın daha titiz bir şekilde korunması, mâli kaynaklarının zapt-u rapta alınması vb. günümüzde de ihtiyaç bulunduğu bilinmektedir.

Bir vakfın işleyişini düzenleyen en önemli belge, mahkemelerde şahitler huzurunda tanzim edilen "vakfiye"lerdir. Tarihi bir kıymeti hâiz olan "vakfiye"ler Allah'a hamd-ü senâ ile başlar, Hz. Peygamber'e salât-ü selâmla devam ederek, vakfın tesis edildiği şekliyle devamını sağlamak için ilgili şartlara uymayanlara beddualarla sona erer. İktisâdî ve mâlî açılardan bir kıymet ifade eden vakıf müessesesinde en önemli cihetlerden biri, onun işletilmesinde tesis şartlarına uyulup uyulmadığının kontrolüdür.

Her şeyden önce bir hayır kuruluşu olan vakfın devamlı olarak hizmet verebilmesi için mâli kaynağa ihtiyaç bulunduğunu vurguladıktan sonra yine vakfın yaşatılmasında mâli kaynak açısından önem arzeden "icareteyn"e yani çift kiralama usulüne de temas etmekte yarar vardır. Büyük bir ihtimalle XVI. yüzyıldan itibaren gündeme gelen bu sistem, başlangıçta, işletilemeyecek duruma gelmiş olan vakıf emlakı için uygulanan bir yöntem idi. Gereken hassasiyetin gösterilmediği dönemlerde bazı vakıfların gelir kaynaklarını teşkil eden gayri-i menkullerin içler acısı durumlara düştükleri, mâli kaynaklarının tamir masraflarını bile karşılayamadığı bilinmektedir. Vakfın hayatiyetini devam ettirmesi açısından bir hukukî çare olarak görülen "icareteyn" in, zamanla müessesenin iç bünyesini değiştirmeye kadar varan suistimallere vesile olduğu esefle müşahade edilmiştir.

Bütün bu tespitlerden sonra diyebiliriz ki, vakıf kültür eserlerinin yaşatılabilmesi için öncelikle onun sağlam, düzenli ve sürekli mâli kaynaklarının bulunması şarttır. Zaten her vakfın, tesis edilirken bu önemli unsuru mutlaka sağladıktan sonra yola çıktığı da yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bunun böyle olduğunu, yüzyıllardır hâlâ kamu, sosyal, kültürel ve dini alanlarda hizmet vermeğe devam eden ata yadigârı vakıfların mevcudiyetinden anlamak mümkündür. Bugün yapılması gereken, ecdad yadigârı vakıflardan mâli kaynakları başka alanlara aktarılanları varsa onları kendi öz kaynağına döndürmek, günün şartlarına göre, gayesi dışına taşmayacak şekilde onları işletmektir. Ancak tarihi süreç mevzuat ve yorumlardaki anlayış farklılıkları, bir kültür mirası olarak bize intikal eden vakıfların gereği gibi korunarak gelecek nesillere aynıyle intikaline imkân vermemiş, bir çoğunun harabiyetine, yok pahasına satılmasına veya el değiştirmesine engel olamamıştır.

Vakıf kültür eserleri bakımından ülkemizin, dünyanın en zengin ülkelerinden biri olduğunu bir kere daha vurguladıktan sonra bize düşen, bir "emanet" olan bu varlıkları gözümüz gibi korumak, bunlardan hiçbir şekilde haksız yere yararlanmamak, menkul veya gayri-i menkul hiçbir kuruluşuna göz dikmemek, "kul hakkı" hassasiyeti içinde onları korumak, haksız yararlananlara da gücümüz nisbetinde engel olmaktadır.

Bir noktayı daha belirtmeliyiz ki, günümüzde tesis edilecek vakıfların kuruluş aşamasında sağlam, sürekli ve düzenli güçlü bir mâli kaynağa bağlanmaları her zamankinden daha fazla önem arz etmektedir. Bu, hem vakıfların devamlılığı, hem de gayesi açısından önemli bir husustur. Ancak böyle yapıldığı takdirde, güçsüz ve cılız vakıfların teşekkülü, bunların zamanla "dernek" haline dönüşmesi ve vakıf istismarı önlenmiş olacaktır. Bu bakımdan vakfın yaşatılmasına medar olacak gayri-i menkul ve "akar" cinsinden her tür mâli kaynağın bulunması çok önem arz etmektedir. Aksi takdirde iyi niyetlerle yola çıkılarak kurulan vakıflar, gereken hizmeti veremeden kapanıp gidecektir.

Günümüze intikal eden her tür vakfın, vakfiyesinde kayıtlı bulunan menkul, gayri-i menkul değerlerden çeşitli sebeplerle bugün elde bulunmayanlarının tekrar eski vakfa kazandırılması yolunda yapılacak çalışmaların Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yürütülmesi halinde müsbet sonuçlar alınacağı ümidini taşımaktayız. Müslüman Türk milleti her ne suretle olursa olsun, bir vakıf mala sahip olmanın kendisi veya ailesine felâket getireceği inancındadır. Böyle bir vakfa, veraset yoluyla bile olsa, sahip bulunanlardan, bu malların makul bir bedelle satın alınarak ait olduğu vakfa intikalinde yörenin etkili din ve ilim adamlarından yararlanmalıdır.

Günümüz mevzuatına göre kurulan ve faaliyetlerini sürdüren vakıfların yapabileceği hayırlı bir hizmet de, sahibi veya hem sahibi hem mütevellisi kalmamış olan eski vakıflara sahip çıkarak onları yine gayeleri istikametinde çalıştırmaktır. Böylece tarihi değeri haiz vakıf eserlerimiz harap ve yok olmaktan kurtarılarak insanımıza tekrar sosyal, kültürel ve dini alanlarda hizmet sunabilir hale gelmiş olacaktır. Bu teşebbüs aynı zamanda eski ve yeni vakıflar arasında sıcak ve samimi bir ortamın doğmasına da zemin hazırlayacaktır.

Radyo, televizyon, kitap, broşür vb. vakfın önem ve lüzumunun vurgulanması, vakfın korunması gereken bir hazine olduğunun halka iyi bir şekilde aktarılması, vakıflarla ilgili çeşitli müsabakaların yapılması, özel günlerde vakıf hatıra pul ve altınlarının çıkarılması vb. faaliyetler de bu müessesenin sevilmesini ve yaşatılmasını sağlayacak diğer bazı girişimlerdir.

Özellikle son on yıldır sayıları hızla artan mahalli vakıfların, işbirliğine girerek bir çatı altında toplanmaları, hizmetlerin koordinesi ve verimliliği açısından zaruri görülmektedir. Takriben üç yıl önce bu işbirliğini gerçekleştirerek bir çatı altında toplanan Konya'daki vakıflar, işte bu güzel düşüncenin yine güzel bir sonucunu teşkil etmiştir. Böylece mahalli vakıflar, aralarında kararlaştıracakları hizmet alanlarına daha rahat hitap etme imkânı bulacak, hizmet ve görev dağınıklığı da bu suretle önlenmiş olacaktır.

Faydalanılan Kaynaklar

1. Ahmet Akgündüz, **İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Ankara, 1988.
2. M.Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1946, I-III.
3. Ö.Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslâmiye ve Istılâhât-ı Fıkhiye Kamusu**, İstanbul, 1969, I-VII.
4. Ali Himmet Berki, Hukukî ve İçtimai Bakımdan Vakıf, (**Vakıflar Dergisi V**, yıl 1961).
5. Vakıflar Genel Müdürlüğü, **I. Vakıf Haftası Kitabı**, (Konuşmalar, Tebliğler) Ankara, 1984.
6. Nazif Öztürk, **Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**, Ankara, 1983.
7. Ö.Hilmi Efendi, **İthâfu'l-Ahlâf fî Ahkâmî'l-Evkâf**, Ankara, 1976.
8. Şemseddin Sami, **Kâmus-ı Türkî**, İstanbul, 1978.
9. Osman Turan, **Selçuklular ve İslâmiyet**, İstanbul, 1971.
10. Bahaeddin Yediyıldız, İslâm'da Vakıf (**Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi**) İstanbul, 1989, XIV,19-68.
11. Ali Himmet Berki, **Vakfa Dair Eserlerde Geçen İstilah ve Tabirler**, Ankara, 1966.
12. Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul, 1971.
13. Hasan Basri Çantay, **Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim**, İstanbul, 1963, I-III.
14. Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, İstanbul, 1977, I-V.
15. Hayrettin Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, İstanbul, 1974.
16. Mustafa (Koçibey), **Koçibey Risalesi**, (sad.Z.Danişmen) İstanbul, 1972.
17. Fuad Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu**, Ankara, 1972.
18. İ.Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, 1975, I-XI.
19. Şakir Berki, Vakıfların Lüzum ve Faydaları, (**Vakıflar Dergisi V**, yıl 1962)
20. Fuad Köprülü, Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü, (**Vakıflar Dergisi II**, yıl, 1942)
21. Vakıflar Genel Müdürlüğü, **Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz**, Ankara, 1978.
22. Ziya Kazıcı, **İslâmi ve Sosyal Açıda Vakıflar**, İstanbul, 1985.
23. İbrahim Ateş, Hayrî ve Sosyal Hizmetler Açısından Vakıflar (**Vakıflar Dergisi XVI**, yıl 1984).
24. Aydın Yalçın, **Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara, 1979.
24. C.Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, (çev.Y.Moran) İstanbul, 1979.
25. Bahaeddin Yediyıldız, Vakıf mad. (**İslam Ansiklopedisi**, XIII, 172).
26. **Meydan Larousse**, Vakıf Mad. İstanbul, 1969, XII, 505.
27. Hüseyin Hatemi, **Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi**, İstanbul, 1969.
28. M.Hamdi Yazır, **Ahkâm-ı Evkaf**, İstanbul, 1327.

TARTIŞMA

Oturum Başkanı- Efendim, Yrd.Doç.Dr.Osman CİLACI Bey'e çok teşekkür ediyoruz. İslâm Dininde vakfın tarihçesinden başladı, sorunları günümüze kadar getirdi, önerilerde bulundu.

Soru sormak isteyen var mı?

Ayhan DÜRRÜOĞLU- Efendim, bütün konuşmacılara huzurunuzda çok teşekkür ediyorum her şeyden evvel bizi bilgilendirdikleri için.

Efendim, geçen günkü konuşmalarında, Prof.Dr.Aytaç Eker Bey'in değindikleri gibi, Osmanlı'nın imar, aşar, öşür prensibinin ne kadar faydalı bir prensip olduğunu söylemişlerdi. Hakikaten, bunu şöyle yinelemek istiyorum, gelir babında: Efendim, hakikaten, daha önce de bir kere daha bahsettiğimizde, Varşova Paktı ülkelerinde Kolhoz kooperatif sistemi aynı sistemden gelmiştir. Binaenaleyh, bugün Kibus adını verdiğimiz kooperatif teşkilatının sistemi aynıdır. Dünya yumurta ticaretini eline almıştır. Gelir getiren müesseseler olarak mutlak surette vakıflara da gelir getirici bir biçimde bunların ayarlanması icap eder. Yani, çiftlik kurmak vesaire gibi .

Efendim, ihtisas sahibi elemanın, ihtisası dahilinde istihdam edilmesi, Bakanlıklar arası ve üniversiteler arası çeşitli mesai ile mutlak surette bu konularda çok ciddî kararlar alınarak, derhal tatbikine geçilmelidir.

Ulaştırma, Kültür, Turizm, Üniversiteler, Maliye Bakanlığı ve Genel Müdürlüğümüzün bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı, teşriki mesaisine mutlak surette kuvvetli fizibilite planlarının hazırlanması babında ihtiyaç vardır.

Yap-İşlet-Devret projesine göre, dahili ve harici konularda, -vakıf eserleriyle ilgili olarak söylemek istiyorum- yapılacak mimarî eserin özelliğine göre nasıl ve ne şekilde kullanılabilir biçiminde yapılacak fizibilite planlarının da, bakanlıklar arası konsorsiyumla teşriki mesai halinde müzakere edilmesi gerekmektedir.

İslâm Hukukuna göre, vakıf ahkâmının güçlü murakabe sistemi eskiden, vakıf şeraitinde olduğu veçhile, bugün Vakıflar Genel Müdürlüğümüz tarafından bütün vakıf ahkâmı için ele alınmalı ve her vakıf için ayrı bir kontrol sistemi, mutlaka birleştirilerek geliştirilmelidir.

Dünya müzelerine intikal etmiş bulunan ve dünya müzelerinin dünya kadar para kazanmasına sebep olan, dünya müzelerini dolduran eserlerimizle ilgili, eksik olmasınlar Sayın Kültür Bakanımız Karun'un Hazineelerini getirdiler, ancak, malumu âlinizdir ki, kâfi değildir. 1851'de Sliman tarafından kaçırılan eserler, hâlâ Alman Hükümeti tarafından verilmemekte, yan çizilmektedir. Binaenaleyh, bizim vakıf eserlerimiz niteliğinde olan, ayrıca dünya müzelerini dolduran ve gelir getiren konular hakkında, hiç olmazsa onlardan gelir talep etmek gibi ön hazırlık da yapılması gerekmektedir. Çünkü, çok para kazanıyorlar bu sebepten.

Şunu ilave edeyim: 1851'de Sliman'ın Berlin'e götürerek inşa etmiş bulunduğu, yalnız o seneye ilgili Zeus Altar'ı senede 2 milyon Marklık gelir temin etmiştir,Almanya'ya, antiparantez bunu da belirtmiş olayım.

Teşekkür ederim

Oturum Başkanı- Bence bu iş Bakanlık olarak Vakıfların sorumluluğuna verilmiş ve oraya bir de danışman diye seçkin kadro konmuş, İdare Meclisi falan denmiş, sorunları kendi içinde çözsün diye. Hani bir söz vardır, bir meseleyi çözmek istemiyorsanız, heyetlere arz ediniz.

Efendim teşekkür ediyoruz, ağızınıza sağlık.